

המערערים:

1. האני סלום
2. סמאח ח'מיס סלום
3. ... (קטין, באמצעות הוריו, המערערים 1 ו-2)
4. ... (קטין, באמצעות הוריו, המערערים 1 ו-2)
5. ... (קטין, באמצעות הוריו, המערערים 1 ו-2)
6. רשא נאטור
7. ... (קטינה, באמצעות אמה, המערערת 6)
8. ... (קטינה, באמצעות אמה, המערערת 6)
9. אסכנדר ח'ורי
10. אמאל ח'ורי
11. ... (קטין, באמצעות הוריו, המערערים 9 ו-10)
12. ... (קטינה, באמצעות הוריה, המערערים 9 ו-10)
13. ... (קטינה, באמצעות הוריה, המערערים 9 ו-10)
14. ראוייה חנדוקלו
15. לואי אבו ג'בל
16. ... (קטין, באמצעות הוריו, המערערים 14 ו-15)
17. ... (קטין, באמצעות הוריו, המערערים 14 ו-15)
18. אמירה קאסם
19. סלאח קאסם
20. ... (קטין, באמצעות הוריו, המערערים 18 ו-19)
21. הייתם ארשיד
22. עביר חדר ארשיד
23. ... (קטינה, באמצעות הוריה, המערערים 21 ו-22)
24. רושדי סלאימה
25. באדרה סלאימה
26. ... (קטינה, באמצעות הוריה, המערערים 24 ו-25)
27. ... (קטינה, באמצעות הוריה, המערערים 24 ו-25)
28. ... (קטין, באמצעות הוריו, המערערים 24 ו-25)
29. נידאל בשאראת
30. אליאס ח'ורי
31. ... (קטינה, באמצעות הוריה, המערערים 29 ו-30)

32. ... (קטינה, באמצעות הוריה, המערערים 29 ו-30)

33. **עפאף בראנסה**

34. ... (קטין באמצעות אמו, המערערת 33)

35. ... (קטינה באמצעות אמה, המערערת, 33)

36. ... (קטינה באמצעות אמה, המערערת 33)

37. ... (קטין באמצעות אמו, המערערת 33)

38. **מרכז מוסאוא לזכויות האזרחים הערבים בישראל**

עמותה רשומה

39. **האגודה לזכויות האזרח בישראל**

עמותה רשומה

ע"י ב"כ עוה"ד עודד פלר ו/או רגד ג'ראיסי ו/או דן יקיר

ו/או אבנר פינצ'וק ו/או שרון אברהם-ויס ו/או גיל גן-

מור ו/או משכית בנדל ו/או טל חסין ו/או אן סוצ'יו ו/או

רוני פלי ו/או סנא אבן ברי ו/או ספיר סלוצקר-עמראן

מהאגודה לזכויות האזרח בישראל

רח' נחלת בנימין 75, תל-אביב-יפו 6515417

טל': 03-5608185; פקס: 03-5608165

- נ ג ד -

1. **עיריית נוף הגליל (נצרת עילית)**

המשיבים:

ע"י ב"כ עו"ד אולגה גורדון

היועצת המשפטית לעירייה

רח' גלבוע 16, נוף הגליל 1768207

טל: 04-6475974, פקס: 04-6013058

2. **שר החינוך**

באמצעות פרקליטות המדינה, משרד המשפטים, ירושלים

הודעת ערעור

מוגש בזאת ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בנצרת בשבתו כבית משפט לעניינים מינהליים (כב' השופט דני צרפתי) מיום 21.7.2019 בעת"ם (נצ') 28159-07-17 **סלום נ' עיריית נצרת עילית**.

כן מוגש ערעור על ההחלטות בית המשפט קמא מיום 5.8.2019 ומיום 15.8.2019, שניתנו לאחר פסק הדין בבקשות העותרים (המערערים כאן) להתיר את פרסום מסמכי התיק.

בית המשפט הנכבד מתבקש כדלקמן :

1. לבטל את פסק דינו של בית המשפט קמא מיום 21.7.2019 (להלן : **פסק הדין**), ולהורות למשיבים :

א. לפתוח בעיר נוף הגליל (לשעבר : נצרת עילית) גן ובית ספר ממלכתי ערבי יסודי מגן חובה ועד כיתה ו' (להלן : **בית ספר**) ;

ב. להוסיף לבית הספר מדי שנה שכבת לימוד אחת, עד השלמתו למוסד שבו גן חובה ו-12 שכבות לימוד (גן חובה – כיתה י"ב) ;

ג. לערוך את כל ההכנות הדרושות לשם כך, לרבות הכשרת מבנה מתאים, אישור התכניות הפדגוגיות, גיוס צוות המורים והמנהל/ת, ופתיחת ההרשמה לבית הספר במועדי הרישום לגנים ולבתי הספר היסודיים לקראת שנת הלימודים שסמוך לאחר מתן פסק הדין.

2. לבטל את ההוצאות שהשית בית המשפט קמא על המערערים בפסק הדין בגין עתירתם לקבל את הסעדים כאמור.

3. לבטל את החלטות בית המשפט קמא מיום 5.8.2019 ומיום 15.8.2019, ולפיהן חל איסור על פרסום פרטיהם של הקטינים העותרים (המערערים, כאן).

העתק פסק הדין מיום 21.7.2019 מצ"ב ומסומן **מע/1**.

העתקי החלטות בית המשפט מיום 5.8.2019 ומיום 15.8.2019 מצ"ב ומסומנות **מע/2**.

ואלה נימוקי הערעור:

“לאור המסקנות אשר פורטו, לא מצאתי בסיס להנחה לפיה העדרו של בי”ס צומח בשפה הערבית, דווקא בתחום המוניציפלי של עיריית נצרת עילית, יש בו לפגוע בזכויות התושבים הערבים בעיר למימוש שווה של השירותים והזכויות בתחום החינוך ו/או ללמד על כך שמערכת החינוך אינה נגישה להם.” (פסקה 84 לפסק דינו של בית המשפט קמא).

מבוא

העיר נוף הגליל, עד לאחרונה נצרת עילית, היא עיר מעורבת. מתגוררים בה יהודים וערבים. 25% מתושביה של העיר הם ערבים: 10,500 תושבים ערבים מתוך כמעט 40,600 תושבים בעיר. רבע מהתושבים הם ערבים, אבל שיעור התלמידים הערבים גבוה יותר. למעלה משליש מהתלמידים בעיר הם ערבים. לפי נתוני משרד החינוך, בחודש מרץ 2017 היו בנצרת עילית 2,940 תלמידים ערבים (520 תלמידי גן ו-2,420 תלמידים בבתי הספר).

ואף על פי כן, נוף הגליל היא העיר המעורבת היחידה שאין בה ולו בית ספר ממלכתי ערבי אחד. רובם של תלמידי העיר הערבים, למעלה מ-90%, משכימים בכל בוקר, ועוזבים את עירם כדי ללמוד ביישובים ערבים בגליל התחתון. לא כך בערים מעורבות בהן שיעורם של הערבים פחות בהרבה מנוף הגליל כמו רמלה, חיפה ותל-אביב-יפו. לא כך בערים בהן שיעור דומה של תושבים ערבים כמו לוד ועכו. אין עוד עיר מעורבת אחת שאין בה בתי ספר ממלכתיים ערביים, ואין אף לא עיר מעורבת אחת שמסרבת בכל תוקף להקים בתחומה בית ספר – אחד! – לתלמידיה הערבים.

בעמודים הבאים נתייחס להשלכות הקשות שיש להיעדרם של מוסדות חינוך בערבית על התושבים הערבים בעיר; להפליה העמוקה בין תלמידים יהודים לבין תלמידים ערבים, המתגוררים בנוף הגליל; לטעמים שמציגים המשיבים לסירובם להקים ולו בית ספר אחד צומח; ולפסק דינו של בית המשפט קמא, שדחה את עתירתם של הורים וילדים ערבים בנוף הגליל להקמת בית ספר ערבי ממלכתי ראשון בעירם, וחייב אותם בגין תעוזה לעמוד על זכויותיהם ב-25,000 ₪ הוצאות.

ואולם, עוד בטרם נצלול אל הדברים, נקלף במהירות את השכבות שהלכו והצטברו במהלך השנים, מאז פנו המערערים לראשונה, בתמימותם, בבקשה הברורה מאליה להקים בית ספר לילדים בעיר. אז נחשפה האמת הכעורה, שהמשיבים עשו לימים כל מאמץ לכסותה ולהסתירה בהליכים ומהלכים, טענות וטעמים, תירוצים ותואנות. היה זה שמעון גפסו, ראש עיריית נצרת עילית, שלמחרת היום בו פנו אליו המערערים לראשונה בחודש ינואר 2013 בבקשה להקים בית ספר, השיב בכתב לב”כ המערערים בכנות יוצאת דופן ונעדרת בושה:

“תביעתך האנושית, הדמוקרטית, החינוכית, המוצדקת למוסדות חינוך עבור ילדים ערבים אזרחי ישראל תושבי נצרת עילית היא אינה אלא התגרות והעמדת פנים... הצהרה פוליטית לאומנית פרובוקטיבית, שנועדה לפגום בסטטוס קוו, ולעורר מדון...

זו הסיבה שהתלבטתי האם לענות על הפרובוקציה, אך למען הבהרת הנושא היטב החלטתי שלא להתעלם וגם לא להתחמק, כפי שהיו עושים אולי אחרים במקומי, אלא לכתוב את האמת כפי שהיא. נצרת עילית היא עיר שנוסדה על מנת לייחד את הגליל. לייחד את הגליל! זה ייעודה בימים ההם, וזה ייעודה גם בזמן הזה, ואת המשימה הזאת אנו חיים יום יום. תושבי העיר ואני בראשם עומדים ברוב עצום מאחורי העיקרון שנצרת עילית חייבת לשמור על תפקידה הזה. נכון, יש בה תושבים ערבים בעלי אזרחות ישראלית שנהנים כשווים מכל השירותים העירוניים, אך עדיין נצרת עילית היא עיר יהודית, בדיוק כפי שנצרת היא עיר ערבית. הקמת מוסדות חינוך ערביים בתחומי נצרת עילית, כמו גם הקמת בית עלמין מוסלמי או מסגד, משמעותן היחידה היא ויתור סופי על צביונה של העיר כעיר יהודית, וכישלון במטרה שלשמה הוקמה... יידע כל אזרח ערבי שמחליט לעבור לגור בנצרת עילית, שעריר זה הוא יהודית, דוברים בה עברית, מניפים בה את דגל ישראל, שרים בה "התקווה" ומתפללים בה בבתי כנסת. מי שאינו מוכן לקבל זאת – זכותו לא לעבור אליה, ומי שיחליט לעבור לגור בה – יידע מראש שתחול עליו הטרחה שבהסעת ילדיו לבית ספר ערבי..."

שמעון גפסו אינו עומד עוד בראשות העירייה, אבל גם לממשיכיו, אף אם סגנונם שונה, קשה לשמוע וקשה עוד יותר להודות בכך שעירם מעורבת, ושיש להבטיח שתושביה הערבים יחוו בה בבית, וייהנו מן המשאבים העירוניים באופן שוויוני. דומה שבין היתר משום כך השקיעה העירייה משאבים רבים כל כך להרחיק מעליה כל זכר לעיר נצרת, ולהפוך עצמה אך לאחרונה לנוף הגליל. אלא שהיותה של נוף הגליל עיר מעורבת אינה שאלה פוליטית. היא אינה עניין להכרה סובייקטיבית של פרנסי העיר ותושביה היהודים. היא אינה תלויה ברצונו הטוב של אף אחד. היא אינה עניין של יחסי ציבור ומיתוג. היא נתון עובדתי שחובות חוקיות נגזרות ממנו.

נוף הגליל היא עיר מעורבת מן העיר רמלה, בה שיעור התושבים הערבים הוא 23%. היא מתקרבת ללוד, שם שיעור התושבים הערבים הוא 30%. בית המשפט עמד על כך שנצרת עילית היא עיר מעורבת בפרשת השילוט בערים המעורבות, אז חייב את העיריות להציב בשטחן שילוט גם בערבית. עיריית נצרת עילית הייתה אחת מן המשיבות באותה עתירה, שפסק הדין בה ניתן בחודש ביולי 2002 (בג"ץ 4112/99 **עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' עיריית תל-אביב-יפו**, פ"ד נו(5) 393 (2002) (להלן: **עניין עדאלה**)). כשפסק הדין ניתן שיעור התושבים הערבים בנצרת עילית היה 13%. ברמלה – 19%. בלוד – 22%. כפי שאפשר ללמוד מן הנתונים, הגידול במספר התושבים הערבים בנוף הגליל הוא ככל הנראה גבוה מבכל עיר מעורבת אחרת.

על רקע זה תעלנה השאלות: האם לתלמידים הערבים תושבי העיר – שליש מתלמידי העיר – זכות ללמוד בבית ספר ממלכתי בשפתם ובעירם כמו לתלמידים היהודים בעיר? ואם כן, מהן החובות הנגזרות מכך? בשאלות אלה, שהתשובות עליהן אמורות להיות ברורות מאליהן, יתבקש בית המשפט העליון להכריע.

הרקע וההליכים בפני בית משפט קמא

1. המערערים 1-37 הם תשע משפחות, הורים וילדים ערבים תושבי נוף הגליל. חלק מן הילדים לומדים בבתי ספר ממלכתיים בנצרת ובכפרים סביבה. חלקם לומדים בבתי ספר פרטיים כנסייתיים בנצרת. חלק מהם לומדים, בלית ברירה, במוסדות חינוך יהודיים בנוף הגליל. אל המערערים הצטרפו המערערות 38 ו-39, הפועלות להגנה על זכויות אדם ולקידומן, ובתוך כך להגנה על זכותם של אזרחי ישראל הערבים לשוויון ולחינוך.
2. מערכת החינוך בנוף הגליל היא שירות ציבורי שמסופק לתושבים היהודים. מערכת החינוך לתלמידים יהודים בנוף הגליל היא מן המושקעות בארץ – ההשקעה בתלמיד היהודי היא במקום הראשון במחוז הצפון, והעיר בין 23 הערים המשקיעות בתלמידים הלומדים בה בישראל. יש בה מגוון אופציות חינוכיות ממלכתיות ב-16 בתי ספר ממלכתיים יהודיים.
3. ולערבים? יש ארבעה גני ילדים בערבית, שבהם מתחנכים מדי שנה כ-112 ילדים, ואין בהם די מקום להורים שמבקשים לרשום את ילדיהם אליהם. גני ילדים אלה הם הוכחה לצורך החינוכי של התושבים הערבים בעיר לחינוך בערבית ולנכונותם לשלוח את ילדיהם למוסדות חינוך בעירם בתנאי שמוסדות אלה יענו על צורכיהם. ואולם, חינוך ממלכתי בערבית מכיתה א' – אין. אין בעיר ולו בית ספר ממלכתי ערבי אחד. בהיעדר מסגרות חינוך בערבית – הילדים לומדים מחוץ לעיר. כאמור, על פי נתוני משרד החינוך, למעלה מ-90% מהתלמידים הערבים לומדים במוסדות חינוך בערבית מחוץ לעיר, וזאת על מנת שיוכלו להתחנך בשפתם.
4. היעדרם המפלה של בתי ספר ערבים מוביל בתורו לשורה של היבטים מפלים (ובשל הצורך לקצר נציין, כי הדברים שיובאו להלן על קצה המזלג נפרסו בפני בית משפט קמא בהרחבה בעתירה ובתצהירים של המערערים, שההפליה צרובה בשרם): ההשקעה בתלמיד הערבי מתבטאת באגרת חוץ שמועברת מעיריית נוף הגליל לרשות המקומית שבתחומה הילד לומד, ובתשלום עבור הסעות, אם יש הסכם בין עיריית נוף הגליל לבין הרשות המקומית האחרת. אגרת החוץ בסך כמה מאות שקלים אינה מגיעה כדי עשירית ממה שמשקיעה העירייה בכל תלמיד יהודי בעיר. התלמידים הערבים לומדים בעיר נצרת ובכפרים הסמוכים בכיתות, שבהן הצפיפות רבה יותר מן הצפיפות בכיתות של התלמידים היהודים בנוף הגליל (נוף הגליל היא בין הערים בהן הצפיפות בכיתות בחינוך היסודי היא מהנמוכות בארץ. נצרת בין הערים בהן הצפיפות הגבוהה בארץ). בעוד תלמידי נוף הגליל היהודים זכאים ללמוד בבית הספר הממלכתי הקרוב לביתם, התלמידים הערבים תלויים במקום פנוי בבתי ספר הציבוריים בנצרת ובסביבה, בלי קשר לקרבה לביתם (הרשות המקומית הקולטת אחראית לשבץ אותם במוסדות החינוך שלה לפי שיקוליה ולאחר שהעניקה עדיפות לתושביה). אין לעיר נצרת אפשרות לקלוט את כל התלמידים הערבים של נוף הגליל במסגרת החינוך הממלכתי שבה, ולכן רובם לומדים במסגרות פרטיות, ולא במסגרת החינוך הרשמי. המשפחות משלמות אלפי שקלים בכל שנה לכל ילד וילד עבור שכר לימוד, חומרי לימוד, תלבושת אחידה, חוגים בבית הספר, הסעות ועוד. במשפחות בהן יש מספר ילדים, מדובר בעשרות אלפי שקלים בשנה. על מנת להבטיח מקום במערכת החינוך הפרטית, הסלקטיבית והתחרותית הזו יש להירשם כבר בגיל צעיר. התכנים

במוסדות הללו, שהם לא פעם כנסייתיים, וכללי המשמעת בהם, מעוצבים על פי אופיים ולא על פי המקובל במערכת הממלכתית. בנוסף לכל אלה על התלמידים והוריהם להתמודד עם הצורך בתחבורה לבתי הספר: הורים מסייעים את הילדים הלך ושוב ולפעמים בין כמה מוסדות חינוך, לא בהכרח קרובים זה לזה; הלימודים בשכבות הגיל השונות ובמוסדות השונים מסתיימים בשעות שונות; ילדים, כבר מגיל צעיר, עושים שימוש בתחבורה ציבורית, ומחליפים אוטובוסים בדרך; וכל אלה משך שעות ארוכות מדי יום אל העיר נצרת הפקוקה וממנה, לפעמים שעה וחצי בכל כיוון.

5. המערערים, וכמותם תושבים ערבים אחרים בעיר, פעלו במהלך השנים על מנת שהמשיבים יקימו בית ספר. המערערים האמינו שהעניין ניתן לפתרון, ואף אחרי מכתבו של ראש העירייה גפסו בינואר 2013 (שדברים ממנו הובאו במבוא), לא מיהרו לבית המשפט. ועדת החינוך של הכנסת התכנסה בחודש יולי 2013 לדיון בעניין, והכירה בזכותם של התושבים הערבים לבית ספר בעיר, וסמוך לאחר מכן שר החינוך דאז, שי פירון, הנחה את הנהלת משרדו לפעול לאלתר להקמת בית ספר ממלכתי ערבי בעיר. בעקבות זאת נערכו בשנת 2014 פניות נוספות למשרד החינוך, אולם, הדברים לא התקדמו ובהמשך הכנסת התפזרה, נערכו בחירות לכנסת ה-20, ושר החינוך התחלף. גם בעיריית נצרת עילית חלו שינויים עם הגשת כתב אישום נגד מר גפסו, השעייתו, וחזרתו לתפקיד. המערערים שבו ופנו במהלך שנת 2015 למשיבים, ואולם ללא הועיל. בשנת 2016 הודיעה הממונה על המחוז במשרד החינוך, ד"ר ארנה שמחון, כי היא מקבלת את התנגדותו של מר גפסו להקים בית ספר ממלכתי ערבי בעיר.

6. בעקבות זאת הוגשה לבית המשפט קמא בחודש יוני 2016 עתירה (עת"ם (נצ' 31499-06-16 סלום נ' עיריית נצרת עילית) (להלן: **העתירה הראשונה**)). ביום 10.10.2016 נתן בית המשפט (כב' השופט דני צרפתי) תוקף של פסק דין להתחייבות המשיבים לבחון את הצורך הנתען על ידי המערערים להקמת בית הספר, ולהציג נייר עמדה עדכני לא יאוחר מתחילת שנת 2017. עוד נפסק, כי למערערים עומדת הזכות, לאחר שיבחנו את העמדה החינוכית העדכנית של המשיבים, לשקול הגשת עתירה חדשה, ככל שיראו זאת לנכון (לימים יתאר זאת בית המשפט בפסק דינו מושא הערעור כהסכמת מערערים להסדר זה, ואולם לא ברור כלל איזו אפשרות הייתה למערערים להתנגד להסדר שכפה בית המשפט על המשיבים).

7. חרף פסק הדין, והדרישות החוזרות מצד המערערים להתייחסות, השתהו המשיבים, ולבסוף הודיעה המשיבה 2 כי לא שינתה מעמדתה. המשיבה 1 לא הודיעה דבר. בעקבות זאת הוגשה בחודש יולי 2017 העתירה השנייה, היא העתירה מושא פסק הדין שבערעור זה. תחילה נקבעה העתירה לדיון בפני כב' הנשיא אברהם אברהם. המשיבים הגישו כתבי תשובה, בהם שבו על טענותיהם כפי שנטענו בעתירה הראשונה, וחזרו על סירובם הנחרץ להקים בית ספר. הצדדים הגישו עיקרי טיעון ונערכו לדיון שנקבע ליום 8.11.2017.

8. והנה, ערב הדיון הוגשה בקשה מטעם בעלי הדין לדחותו על מנת שיתאפשר להם לבוא בדברים, ובקשות שכאלה הוגשו שוב ושוב משך כשנה וחצי, עד לדיון שהתקיים בסופו של דבר רק בחודש אפריל 2019. מה אירע? הדברים תוארו לאחר מכן בפני בית משפט קמא בדיון האחרון שהתקיים ביום 7.7.2019. נפרטם גם להלן.

9. ערב הדיון בחודש נובמבר 2017 נקראו המערערים ובאי כוחם לפגישה דחופה עם חברי הרשימה המשותפת במועצת העירייה. המדובר ברשימה המאגדת את המפלגות הערביות במועצה. באותה פגישה הודיעו למערערים, כי באו בדברים עם ראש העירייה, רוני פלוט, וכי הוא התחייב בפניהם שיקים בית ספר, ואולם לא אגב הליך משפטי שמתנהל נגד העירייה ולא טרם הבחירות לרשויות המקומיות, שעתידות היו להתקיים בסוף חודש אוקטובר 2018. המערערים התבקשו לאפשר לגורמים הפוליטיים בעירייה לפעול להקמתו של בית ספר בהסכמה. עוד נאמר למערערים, כי ראש העירייה יקים צוות שיתקיימו בו דיונים עד לאחר הבחירות, וכי הם יוזמנו לקחת חלק בצוות. בינתיים התבקשו המערערים לא לקדם את ההליך בבית המשפט.

10. למערערים לא היה אלא להסכים. ראשית, אם יש אפשרות להקים בית ספר בהסכמה וללא צורך בכפיית החלטה שיפוטית – מה טוב. שנית, אם העירייה מודיעה לבית המשפט שהיא חוזרת בה מסירובה, בוחנת את הדברים, מקימה צוות ומזמינה את המערערים להידבר, ממילא לא יוכלו לסרב. לעותר המוזמן להידבר עם הרשות שנגדה עתר, אין אפשרות להודיע לבית המשפט כי הוא מסרב לבוא איתה בדברים. ובכל זאת, המערערים הדגישו בפני חברי המועצה, שאין בהסכמה לקחת חלק בפעילות הצוות, להידבר ולדחות את ההכרעה בעתירה, כדי ללמד שהם סבורים שמדובר בעניין שמצדיק את בחינת הצורך בו. אין הצדקה ואין צורך לא בצוות ולא בבחינות על מנת שרשות מקומית תעניק שירותי חינוך לתלמידים הערבים המתגוררים בתחומה, כשם שאיש לא היה מעלה בדעתו שיש הצדקה או צורך בצוות, שפעילותו תימשך חודשים ארוכים כל כך, ובעריכת בדיקות, על מנת לדעת את הברור מאליו - שהתלמידים הערבים זכאים לחינוך בשפתם בעירם.

11. הצוות זכה לשם "הצוות המקצועי", אבל דבר מקצועי לא קרה בו. משך למעלה משנה עסק הצוות בדבר אחד בלבד – גיבוש שאלון שיופץ כשלב ראשון לתושבים. הפגישות נמשכו ובקשות לדחות את הדיון בעתירה הוגשו מעת לעת.

12. לימים התברר שלא היה בכך דבר. במסגרת הפגישות (והדברים מתועדים בכתב במסמכים שהוגשו לבית המשפט קמא) הוסכם על נוסח לסקר שיתורגם ויופץ; שהסקר הוא שלב ראשון בלבד; שהוא יופץ כשאלון לכלל התושבים הערבים בעיר; שייבחנו כלל הצרכים החינוכיים, ובתוך כך הקמת בית ספר; שההפצה תהיה בראש ובראשונה באינטרנט – כדי להבטיח נגישות ושיתוף פעולה מרבי מצד התושבים, ובמידת הצורך גם בדואר, ואף תיבחן אפשרות להשיב באמצעות טלפון נייד (ראש העירייה, מר פלוט, אף הציע לבדוק אפשרות להקצות עובד עירייה שיערוך בדיקת שטח מקיפה, יבקר בבתיים של כל התושבים הערבים בעיר, ויפעל להבטיח שיתוף פעולה של התושבים במענה לשאלון). ואכן, החלו הכנות להפצת השאלון. בחודש אוקטובר 2018 התקיימו הבחירות, ובסוף חודש דצמבר 2018, התברר שכל מה שנמסר למערערים והוסכם עליו – כלא היה.

13. תחילה הודיעו על שינוי בדרך ההפצה. לא עוד באינטרנט, אלא בדרך הפרימיטיבית והכי פחות יעילה כיום – בדואר – וזאת בתואנה שאין פתרון לצורך באנונימיות. המערערים מחו על ההחלטה שלא להפיץ את השאלות באופן מקוון כפי שסוכם, ולאחר שהנושא נבדק לעומק מול צוות המחשוב בעירייה, אף הציעו סיוע מקצועי מאנשי טכנולוגיה מטעמם כדי לפתור את סוגיית האנונימיות במילוי השאלון ברשת. לכך לא התקבלה כל התייחסות עניינית.

14. חמור מכך, בהמשך העירייה שינתה באופן חד צדדי את נוסח השאלון, צמצמה מאוד את אוכלוסיית ההורים שאליהם החליטה לפנות, והוסיפה במכתב הפנייה מטעמה להורים איום, כי עליהם להביא בחשבון שהקמת בית ספר – אחד ויחיד, לא כזה שיספיק ולו למתי מעט מן התלמידים הערבים – תגרום לשינוי באזור הרישום של כלל התלמידים הערבים, שלא יהיו זכאים עוד אף לתמיכה הדלה עבור לימודים מחוץ לעיר. המערערים שבו ופנו – פעם ועוד פעם – והבהירו שהעירייה מחבלת במהלך, שהוא ייכשל, ולמרבה הצער נראה שבכוונה מנסים להכשילו. דבר מכל זה העירייה לא קיבלה, והודיעה שעם המערערים או בלעדיהם, בכוונת העירייה להפיץ את השאלון כפי שהיא רואה לנכון.

15. בהמשך לכך, ולאחר למעלה משנה שהמערערים הם כלי משחק בידי העירייה לעבור את הבחירות ללא דיון בסוגיית הקמת בית הספר, חדלה העירייה לעדכן. העירייה הקפידה לא לפרסם לציבור? כי השאלון הופץ, וראש העירייה אף התריע בחברי הרשימה המשותפת, חבריו לקואליציה, לבל יעזו לעשות זאת. למערערים לא היה עוד כל מידע – לא בדבר הפצת השאלון, לא בדבר איסוף הנתונים, לא כי התקבלה החלטה לשוב ולסרב להקים בית ספר. כל הדברים הללו נמסרו בדיון שהתקיים ביום 3.4.2019. באותו בוקר החליט כב' הנשיא אברהם להעביר את הדיון בעתירה לכב' השופט צרפתי, משום שדן בעתירה הראשונה.

16. לאחר שנשמעו בדיון ראש העירייה, רונן פלוט, וסגנו מן הרשימה המשותפת, ד"ר שוכרי עואודה, ולאחר שנשמעו חלק מטענות המערערים בדבר הפצת השאלון בדרך שהופץ, המליץ בית המשפט כי הדיון יידחה, וכי הנציגים יבחנו שינוי בדרך הפצת השאלון ויקיימו דיון משלים בהנהלת העירייה. גם לאחר דיון זה שבו ופנו המערערים למר פלוט ולד"ר עואודה (ועם האחרון אף נפגשו), והצביעו על בעיות בהליך ההפצה; על הצורך לבנות אמון עם התושבים אחרי שנים שלא ניתנו שירותי חינוך, ולפנות לכלל ההורים, ולמצער להורים לילדים מגיל לידה ועד חמש, שטרם השתלבו במערכת החינוך; על הצורך לחדול מן האיום לסגור את אזור הרישום; על הצורך להפיץ את השאלון באופן מקוון; ועל הצורך לפרסם כהלכה את קיומו של השאלון. דבר מכל אלה לא קרה (בעניין זה יצוין, כי חוסר העניין בפרסום מספק בלט במיוחד על רקע הפרסום האינטנסיבי של העירייה את המשאל שערכה באותה עת ממש לשינוי שם העיר, והעידוד שלה את התושבים להשתתף בו. עוד בלטו הפרסומים בעמוד הפייסבוק הפופולארי של ראש העירייה אודות הקורה בעירייה, וכן שמר פלוט לא טרח להזכיר את דבר השאלון ולקרוא לשיתוף פעולה של התושבים הערבים ולו פעם אחת).

17. ערב הדיון שנקבע ליום 7.7.2019 הודיעה העירייה, כי נוכח מיעוט המשיבים על השאלונים סיכמו מר פלוט וד"ר עואודה ביום 24.6.2019, כי המסקנה היא שתושבי העיר לא הביעו את רצונם ללמוד בבית ספר בשפה הערבית בעיר; כי ראש העירייה והנהלת העירייה מכירים בזכותם של התלמידים הערבים לחינוך בעירם כמו שאר התלמידים, וכי העירייה תפעל למימוש זכות זכו על מנת למצוא מסגרות חינוכיות מתאימות ופתרון הולם, והכל במסגרת ובאישור מועצת העיר; וכי יש מקום לבקש מבית המשפט לדחות את העתירה ולתת בידי הגורמים הפוליטיים מנדט למצוא פתרונות הולמים. סיכום פגישה זו הובא לאישור טלפוני של הגורמים הפוליטיים בעירייה – חברי המועצה – שאישרוהו פה אחד ביום 25.6.2019. העירייה הודיע לבית המשפט קמא, כי אין כל הצדקה ואין כל צורך בהקמת בית ספר ערבי בעיר.

18. בדיון שהתקיים עמדו המערערים על הוראות הדין בעניין הקמת בתי ספר; על הזכות לשוויון בחינוך; ועל הזכות לחינוך בשפה הערבית. המערערים פרסו את ההליכים שניהלה העירייה על מנת לעכב את הדיון בעתירה ולצלוח את הבחירות, ועל רקע זה ניתחו את השאלונים שהפיצה העירייה, את הדרך בה הפיצה אותם, ואת האופן בו היא מבססת את החלטה על נתונים בדבר "ביקוש". בתמצית: ראשית, ביקוש אינו שיקול יחיד ובלעדי, ועל ההחלטה להתבסס על מכלול שיקולים, ובתוך כך על זכותם של המערערים ללמוד בערבית בעירם ועל הפגיעות החמורות בזכויותיהם שעה שהם לא מקבלים זאת; שנית, העירייה הכשילה את ההליך, ולכן קיבלה מיעוט תשובות. העירייה לא פעלה לבניית אמון ולבחינה הוגנת של חששות ההורים, ולא הציגה בפני ההורים אלטרנטיבה ראויה שיוכלו לבחור בה; שלישית, גם הנתונים שנאספו מלמדים על די והותר היענות וצורך בהקמת בית ספר ממלכתי ערבי ראשון וצומח. 70 משפחות על פי נתוני העירייה השיבו בחיוב – מספר משפחות שלפי הנתונים אודות מספר התלמידים בבתי הספר היהודיים בעיר מספיק להפעלתו של בית ספר יהודי.

19. ביום 21.7.2019 נדחתה העתירה. נפסק, שהחלטות העירייה שלא לפעול להקמת בית ספר ערבי בעיר, ושלא לקדם כל פתרון אחר למתן חינוך בערבית עבור ילדי העיר הערבים בגבולות העיר "סבירות ומצויות בהחלט במתחם שיקול הדעת המקצועי והמנהלי של המשיבות". כן נקבע, כי החלטת משרד החינוך שלא להתערב ולא להורות על הקמת בית ספר לתלמידים הערבים המתגוררים בעיר, מצויה גם היא בליבו של מתחם הסבירות (פסקה 49 לפסק הדין). תוצאה זו נסמכת על אימוץ מלא של מסקנות העירייה מהמענה החלקי שהתקבל בתגובה לשאלונים שהופצו לחלק מההורים הערבים בעיר, ועל קביעה עובדתית חד משמעית כי "אין ביקוש" להקמת בית ספר ערבי בעיר נצרת עילית (פסקה 50 לפסק הדין). למערערים, קבע בית המשפט, אין להלין אלא על עצמם ששיתפו פעולה עם המהלכים שקיימה העירייה בשני ההליכים, מהלכים שערבים חברי מועצה היו צד להם, ועל כן בית המשפט "רואה לדחות את ניסיון העותרים לערער את מסקנת עיריית נצרת עילית" (פסקאות 70-68 לפסק הדין). באשר להפליה המוכחת בהקצאת משאבים בין תלמידים יהודים הלומדים בעירם לבין התלמידים הערבים שנוסעים ללמוד בנצרת נקבע, כי "אין בה לקדם ענייננו" (פסקה 83 לפסק הדין). בית המשפט קמא הסיק, כי היעדרו של בית ספר המלמד בשפה הערבית "דווקא בתחום המוניציפלי של עיריית נצרת עילית" אינו פוגע בזכויות התושבים הערבים בעיר למימוש שווה של השירותים והזכויות בתחום החינוך (פסקה 84 לפסק הדין). לאורה של מסקנה זו נפסק, כי אין צורך להידרש גם לחלופות אפשריות לקבל שירותי חינוך בערבית בעיר (פסקה 87 לפסק הדין). המערערים שהרהיבו עוז לדרוש הקמת בית ספר לילדיהם בעירם ובשפתם חויבו בתשלום הוצאות בסך 12,500 ₪ לכל אחד מן המשיבים, ובסך הכל בסך 25,000 ₪.

20. על גבי פסק הדין נכתב כי ניתן בדלתיים סגורות, וזאת אף על פי שהדיונים התקיימו בפומבי. בית המשפט התבקש להתיר את פרסום כל מסמכי התיק, זולת פרטי ילדים שלא היו צד להליך (ככל שיש פרטים כאלה בין המסמכים). ביום 5.8.2019 התיר בית המשפט את הפרסום, זולת פרטי הילדים כולם. בית המשפט קמא התבקש לעיין מחדש בהחלטתו, ולהתיר, לבקשת הילדים העותרים והוריהם, את פרטיהם, שהרי כל נזק לא ייגרם להם מכך שיפורסם שהיו צד לעתירה העוסקת בדרישתם להקים בית ספר. ביום 15.8.2019 דחה בית המשפט את הבקשה.

21. כאמור בראשית הדברים, נוף הגליל היא עיר מעורבת, ששליש מתלמידיה ערבים. המערערים הצביעו על ההשלכות הקשות שבהיעדר מוסדות חינוך בערבית בעיר ועל ההפליה ממנה הם סובלים, ומבקשים כי יוקם בעיר בית ספר שילמדו בו בערבית. המשיבים, מצדם, מסרבים. האם הסירוב הוא כדין? על מנת להשיב על כך יש לברר שלוש שאלות: האם יש לילדים הערבים זכות ללמוד בעירם, נצרת עילית? ככל שהתשובה לכך חיובית, האם יש להם זכות ללמוד בעירם בערבית? וככל שהתשובה לשתי השאלות בחיוב, מהן החובות הנובעות מזכויות אלה ומוטלות על המשיבים?

22. לא נרחיב במענה לשאלות הראשונות, משום שהתשובות להן אמורות להיות ברורות מאליהן. ברי, כי לתלמידי הערבים זכות ללמוד בעירם. הם זכאים ללמוד בשוויון מלא ומוחלט לתלמידי היהודים בעיר, ולמעשה בשוויון לכל תלמיד – יהודי כערבי – בכל מקום אחר. כאמור, אין ולו עיר מעורבת אחת, שלכל התלמידים הערבים בה אין ולא אופציה חינוכית ממלכתית אחת בערבית. בעניין זה מלאכתם של המערערים קלה, משום שאם יש דבר שההליך בפני בית המשפט קמא הוביל לו, הוא הכרתה של העירייה בזכות זו. העירייה מכירה בזכות אך לא בחובה הנגזרת ממנה, ועל כך בהמשך.

23. ברי עוד, שלתלמידי הערבים זכות ללמוד בערבית. אין צורך להכביר מילים על מעמדה של השפה הערבית במדינה; על כך שלבני ולבנות המיעוט הערבי במדינה עומדת הזכות לשפה ולתרבות; ועל כך שעל המדינה ורשויותיה חלה חובה להבטיח, כי הם יוכלו לממש זכות זו. השפה היא חלק מאישיותו של אדם, ייחודו וזהותו (ר' פסק דינו של הנשיא ברק בעניין **עדאלה**, והמובאות שם). בית משפט זה פסק, כי ערבית היא "שפה רשמית בישראל ושפתו של המיעוט הגדול במדינה [...]". סבורים אנו כי כל דובר ערבית כשפת-אם רשאי וצריך להתגאות בכך [...]". (בג"ץ 1169/17 **האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו**, פסקה י"ז לפסק דינו של המשנה לנשיאה (בדימי) רובינשטיין (פורסם בנבו, 13.9.2017)). ולא רק להתגאות, אלא אף לזכות להתחנך בה ובשוויון. בבג"ץ 4069/19 **סאלח נ' מנכ"ל משרד החינוך** (פורסם בנבו, 18.6.2019) (להלן: **עניין סאלח**), פסק בית המשפט הנכבד, כי יש להבטיח שמערכי בחינות הבגרות בערבית "לא ייפלו במאומה מאלה בשפה העברית, תוך מתן מלוא המשקל למעמדה של השפה הערבית במדינת ישראל ולרווחתם של התלמידים שעברית אינה שפת עמם." (פסקה 10 לפסק דינו של השופט אלרון).

24. המסקנה, אם כן, כי לתלמידי ערבים בנוף הגליל זכות ללמוד בעירם ובערבית. יתרה מזו – יש להם זכות לחינוך שוויוני בעירם בערבית, שלא ייפול במאומה מזה של התלמידים הלומדים בעברית. נפנה לשאלה מהן החובות הנובעות מזכויות אלה ומוטלות על המשיבים.

25. האחריות להקמת בית ספר היא אחריות משותפת של המשיבים. סעיף 7(א) לחוק לימוד חובה, תשי"ט-1949 (להלן: **חוק לימוד חובה**) קובע, כי האחריות למתן חינוך חובה היא על המדינה. סעיף

7(ב) קובע עוד, כי קיום מוסדות חינוך רשמיים למתן חינוך חובה חנים לפי החוק לילדים ולנערים הגרים בתחום שיפוטה של רשות חינוך מקומית מסוימת מוטל על המדינה ועל אותה רשות חינוך מקומית. סעיפים 7(ג) ו-10 לחוק לימוד חובה מוסיפים וקובעים, כי לשר החינוך סמכות לחייב את הרשות המקומית בצו לפתוח ולקיים מוסדות חינוך רשמיים לחינוך חובה. על המשיבים לאזן בין הזכויות ללמוד בעיר ובערבית לבין שיקולים נוספים. מהם? זכות היסוד של התלמידים הערבים לחינוך שוויוני בערבית בעירם, בדיוק כמו לתלמידים היהודים; ההשקעה בתלמידים היהודים בנצרת עילית – בראש סולם ההשקעה בתלמידים במחוז הצפון – לעומת ההשקעה בתלמידים הערבים הלומדים בנצרת ובכפרי הסביבה; הפערים בין בתי הספר בנוף הגליל לבין בתי הספר בנצרת; הבדלי הצפיפות בכיתות; ועוד ועוד. כל אלה מלמדים מעצמם מדוע חובה להקים מסגרת חינוכית – ולו אחת וראשונה – עבור התלמידים הערבים בנוף הגליל.

26. אם כן, שורה ארוכה מאוד של פגיעות בזכויות התושבים הערבים על המשיבים לשקול, ולצדן יש חובות כבדות משקל – לספק חינוך רשמי בחינם ובשוויון. והנה לא זו בלבד שלא ניתנו לשיקולים הללו משקל, אלא כלל לא שקלו אותם. השיקול היחיד שהובא בחשבון על ידי המשיבים, והתקבל על ידי בית המשפט קמא, הוא שאלת הביקוש. על רקע דברים אלה נפנה לבחון את פסק דינו של בית המשפט קמא.

בית המשפט קמא שגה כשביסס את תוצאת פסק הדין על היעדר הוכחה ל"ביקוש"

27. בית המשפט קמא פסק, כי בהיעדר הוכחה לביקוש, אין הצדקה להתערבותו בשיקול הדעת של המשיבים. בכך שגה.

28. ראשית, ביקוש אינו שיקול בלעדי למימוש הזכות לשוויון בחינוך. גם ללא הנתונים שהעירייה אספה בדרך שאספה אותם (והמערערים, כאמור, כופרים בדרך הפנייה, האיסוף והניתוח), למערערים זכות ללמוד בעירם, נוף הגליל, במערכת חינוך בשפתם, ערבית. למשיבים, מצדם, חובה להקים ולפתח מערכת חינוך בערבית עבור שליש מתלמידי העיר, לספק בה שירותי חינוך באיכות שאינה נופלת בדבר מזו של התלמידים היהודים, ולעודד את התלמידים הערבים ללמוד בה. הם אינם רשאים לקבל החלטה על יסוד ביקוש בלבד. ביקוש אינו קריטריון בלעדי ומספיק לשירותים חיוניים שעל מדינה לספק לאזרחיה ולתושביה. בתי ספר, תחנות משטרה, שירותי בריאות וגם בתי משפט אינם מוקמים על יסוד ביקוש בלבד, אלא על יסוד מכלול רחב של שיקולים וחובות שחלות על רשויות המדינה. קיומם של תחליפים, כמו בתי ספר פרטיים, שירותי אבטחה בתשלום, רפואה פרטית ומערך בוררות הם לא תחליפים לשירותים שהמדינה חייבת לספק לכל אזרחיה ותושביה ובשוויון.

29. למעשה, בית המשפט, בעקבות המשיבים, הפך את היוצרות. תחת ברירת המחלף ולפיה על הרשויות לספק לילדים חינוך ממלכתי חנים, ומי שרוצים לבחור באפשרויות אחרות יכולים לעשות כן, הטילו המשיבים ובית המשפט על המערערים, ועל הורי התלמידים הערבים בעיר, להוכיח "ביקוש" לשירות ציבורי. לשיטתו של בית המשפט קמא, אף על פי שהמצב הקיים מפלה לרעה, מהותית ותוצאתית, את המערערים ואת כלל התלמידים הערבים בנוף הגליל לעומת תלמידים יהודים, עליהם הוטל להוכיח, כי הם מעוניינים בתיקון ההפליה. דרישה זו כשלעצמה מפלה. תושבי העיר

היהודים – וכמותם תושבים יהודים בכל מקום אחר – לא נדרשו מעולם להרים את הנטל ולהוכיח כי הם זכאים ללמוד במערכת חינוך ממלכתית בעירם, או כי יש בה צורך.

30. לא בכדי לא קבע בית המשפט קמא מהו "ביקוש מספיק", שכן שירותי חינוך ממילא אינם יכולים להיבחן אך ורק על יסוד שיקולים של כדאיות כלכלית או רווח בהסתכלות צרה ובטווח קצר. זכויות אדם, ובתוך כך גם הזכות לשוויון, עולות כסף ומחייבות הקצאת משאבים כדי להבטיח שתמומנה (ר', למשל, בג"ץ 4541/94 מילר נ' שר הבטחון, פ"ד מט(4) 94, 113 (1995); דנג"ץ 4191/97 רקנט נ' בית הדין הארצי לעבודה, פ"ד נד(5) 330, 355 (2000)). כך בכלל, וכך בפרט בתחום החינוך (ר', למשל, בג"ץ 2599/00 ית"ד נ' משרד החינוך, פ"ד נו(5) 834 (2002); בג"ץ 5373/08 אבו לבדה נ' שרת החינוך (פורסם בנוב, 6.2.2011) (להלן: עניין אבו לבדה)). קבלת החלטה בעניין מימוש זכותם של התלמידים הערבים בנוף הגליל לחינוך, המבוססת על שיקולי התועלת והכדאיות הכלכלית בלבד ומתעלמת מכל יתר הטעמים וההשלכות, בוודאי שאינה יכולה להיחשב החלטה מאוזנת, סבירה ומידתית.

31. **שנית, בהיעדר מסגרות חינוך הביקוש הוא מעגל שוטה שלא נועד אלא להצדיק את המשך המחדל.** לו העירייה הייתה ניגשת לבחינת ההיענות והצורך בהקמת בית ספר בלב פתוח ובנפש חפצה ומתוך רצון כן להקים בית ספר איכותי לפי רצונם של התושבים, מהלך שהיה מתבצע באופן נגיש ומזמין ולא על דרך של איום, יצירת אי ודאות והגברת החששות, ממילא הייתה מגלה שיש היענות רבה הרבה יותר של ההורים הערבים בעיר. ואולם העירייה הכשילה את ההליך: היא שלחה את השאלון בדואר, וסירבה לקיים שאלון מקוון; היא שינתה את נוסח השאלון בניגוד להסכמות; היא הפיצה לקבוצה מצומצמת של הורים שילדיהם לומדים זה מכבר בבתי הספר ולא לכלל ההורים; היא איימה על הורים שישונה אזור הרישום אף שטרם הוקם ולו מוסד אחד שעמדו על טיבו; היא הפיצה את השאלון, בלי לעודד את התושבים לשתף פעולה עם התהליך על מנת להפיק ממנו את המרב; וראש העירייה אף פעל כדי שחברי מועצה לא יעשו את כל מה שהעירייה חדלה לעשות.

32. למעשה, באמצעות אותו "שאלון" ובדרך ובאופן שהופך לא ביקשה העירייה אלא לתקף את הטענות שהיא משמיעה מזה שנים ומשרד החינוך מאמץ ללא היסוס: אין צורך ואין ביקוש. כפי שבית המשפט הנכבד ייווכח לכשיקבל את התיק במלואו לידיו, טענות אלה השמיעו המשיבים שוב ושוב עוד קודם ששאלו את דעתו של תושב ערבי אחד בעיר, או ערכו בירור עובדתי כלשהו. ראש העירייה מר גפסו טען זאת, מנהלת המחוז ד"ר שמחון טענה זאת על סמך טענות שהשמיעה באוזניה העירייה, והגורמים השונים והמשתנים לאורך השנים חזרו על כך שוב ושוב.

33. טענות על אודות היעדר ביקוש הן דרך הסוואה קלאסית עבור רשויות ציבוריות המבקשת להקצות משאבים בצורה מפלה. בסופו של יום שירותים ומוסדות ציבוריים, שהרשויות המנהליות "ייבשו" אותם מבחינה תקציבית, יהפכו לכאלה שאין להם ביקוש (ר', למשל, טלי ניר בין מימוש לייבוש – שיטות ממשלות ישראל לייבוש השירותים החברתיים (האגודה לזכויות האזרח בישראל, 2012)). אוכלוסייה המעוניינת או זקוקה לשירותים תימצא ברוב המקרים תחליפים לאותם שירותים ציבוריים – בין בשוק הפרטי, בין במקומות אחרים, ובין שתווטר עליהם בליט ברירה. בהמשך למניעת המשאבים ייחלש באמת הביקוש לאותו שירות בבחינת נבואה המגשימה את עצמה. המעגל השוטה מנציח ומשמר פערים לרעתן של קבוצות מיעוט ואוכלוסיות מופלות בהקשרים שונים (ר', למשל, עת"ם (בי"ש) 23013-10-18 העמותה לקידום כדורגל נשים בבאר שבע נ' עיריית באר שבע,

פסקה 10 לפסק הדין (פורסם בנבו, 5.9.2019); בג"ץ 720/82 אליצור אגוד ספורטיבי דתי סניף נהריה נ' עיריית נהריה, פ"ד לז(3) 17, 21 (1983); בג"ץ 453/94 שדולת הנשים בישראל נ' ממשלת ישראל, פ"ד מח(5) 501, 516 (1994).

34. אי אפשר לנתח את הנתונים בהתעלם ממצב הדברים כיום. בנוף הגליל אין אופציה חינוכית בערבית. בהיעדרה של מערכת חינוך ערבית בעיר ולאור הצהרת המשיבים על היעדר כל כוונה לכוון מערכת כזו נאלצו ההורים והתלמידים, בלית ברירה, להתאים עצמם, ולהסתגל להסתפק בפתרונות שהיו זמינים עבורם עד כה. עם חלוף הזמן נוצרים הרגלים ונוצרת תלות בפתרונות אלה. ילדים שהחלו לומדים במוסדות מחוץ לעיר – רבים מהוריהם יבקשו לשמור עבורם על רצף חינוכי. כך ודאי במקרים שבהם יש להם היכרות עם המוסדות וילדיהם האחרים לומדים בהם זה מכבר. לא בכדי המשיבים לא התבקשו להקים בתי ספר עבור כל התלמידים הערבים בעיר, אלא בית ספר אחד, ראשון וצומח. הקהל הרלוונטי ביותר לברר איתו את הרצון להשתלב בכך הוא הורים לפעוטות – מי שטרם שולבו במסגרות אחרות. ואולם העירייה מיאנה לשאול אוכלוסייה זו. גם אם העירייה רשאית לשנות את אזורי הרישום בעקבות מתן שירותי חינוך בעיר, הרי שהכללת העניין במכתב הנלווה לשאלון בשלב זה, שבו אין ולא בית ספר אחד, לא נועדה אלא להלך אימים על התושבים. משמעות הדברים כי על מי שמבקשים שילדיהם ילמדו בעירם לדעת, שאם יתמכו במהלך הם יהיו אחראים לפגיעה בכל תושבי נצרת עילית הערבים, וביכולתם לקבל שירותי חינוך. בתנאים שכאלה מעטים יתחייבו לבית ספר שיעוד לא נולד, שלא יודעים מה יהיה בו, איפה יוקם, מה תהיה איכותו הפדגוגית, מה משנתו החינוכית, אלה מתקנים יהיו לו ועוד שורה של נעלמים. כשילדים לומדים בבתי ספר, לוקחים חלק במסגרת החינוכית, אחיהם וחבריהם לומדים איתם – מעטים ההורים שיסתכנו בהתחייבות מראש לעקור אותם למוסד לא ידוע שלא הוקם, ודאי כשרואים איזו התנגדות יש לכך ברשות המקומית. הורים אינם ממהרים להפוך את ילדיהם לשפני ניסיונות.

35. **שלישית, אף הנתונים שאספה העירייה בדרך שאספה מלמדים, שיש די והותר היענות של הורים ותלמידים למוסד חינוכי צומח – לא כמה בתי ספר, אבל בית ספר יחיד וראשון, כפי שהתבקש בעתירה. חרף סירובם המתמשך של המשיבים להקים ולו בית ספר ערבי אחד; חרף ההפליה ארוכת השנים, והפער העצום בין שירותי החינוך לתלמידים היהודים בעיר לבין מה שזוכים לו התלמידים הערבים, המובילים בתורם לאי אמון ברצונה הטוב של העירייה; וחרף המאמצים של העירייה להוכיח כי אין ביקוש, הרי נתוני העירייה שנאספו, והתשובות כפי שניתחה אותן, מלמדים על 70 משפחות ערביות שהביעו רצון בבית ספר. על פי הערכת חסר, ולפיה בכל משפחה שני ילדים, הרי שמדובר ב-140 ילדים. כלומר, גם במצב הנוכחי, ולאחר הפליה ארוכת שנים, יש ביקוש לא מבוטל מצד משפחות, המספיק להקמת בית ספר ערבי ראשון, אחד וצומח בשלב ראשון.**

36. המערערים הציגו בפני בית משפט קמא נתונים, ולפיהם ללא השקעת משאבים קיימו ערב הדיון משאל בזק ברשת החברתית פייסבוק, על יסוד נוסח השאלון שהוסכם עליו ושהעירייה סירבה להפיצו לבסוף באופן מקוון (ללא כל איום וללא הגבלות על המשתתפים). בתוך ימים ספורים זכו המערערים להיענות רבה יותר של תושבים ערבים מזו שהעירייה זכתה לה.

37. עוד הציגו המערערים לבית משפט קמא, כי יש בתי ספר ממלכתיים יהודיים בעיר שיש בהם מספר תלמידים דומה לזה שעלה מנתוני ההיענות שאספו המשיבים, ואף נמוך מזה (בבית הספר עצמו)

138 תלמידים, בבית הספר ארבל 137 תלמידים, בבית הספר פרס 170 תלמידים, בבית הספר קשת לחינוך מיוחד 48 תלמידים וכו'). בחלק מבתי הספר היהודיים בנוף הגליל יש כיתה אחת בשכבה. איש אינו טוען שאין להם הצדקה בשל היעדר ביקוש.

38. עוד יש לזכור, כי יש בעיר ביקוש רב, שהעירייה מתקשה לעמוד בו, למקומות בגני הילדים הממלכתיים הערביים, שהוקמו בלחץ ההורים ולאחר מאבק ציבורי. הביקוש לגני הילדים מלמד אף הוא שבהינתן שירותי חינוך איכותיים בערבית בעיר, הורים רוצים בהם. למרות זאת, הילדים הערבים הלומדים בגנים העירוניים יתפזרו עם סיום לימודיהם בהם בין בתי ספר שונים בישובים הסמוכים, בעוד ילדי הגנים היהודיים בעיר ימשיכו עם חבריהם לכיתה א'.

39. ברקע הדברים ולשם ההשוואה יושומו אל לב הוראות הפרק השביעי לתקנות לימוד חובה וחינוך ממלכתי (רישום), התשי"ט-1959. הוראות פרק זה עוסקות בפתיחת בית ספר ברשות חינוך מקומית, שבה יש מוסד חינוך ממלכתי בלבד או מוסד חינוך ממלכתי דתי בלבד, וההורים מבקשים לפתוח את השני. תקנה 40 באותו פרק קובעת, כי המספר הילדים המינימלי לפתיחת כיתה הוא 25 ילדים בגיל אחד או בשני גילים רצופים מהגילים 6 עד 13. 40 ילדים מספיקים על מנת לפתוח שתי כיתות. 100 ילדים מכל הגילים 6 עד 13 – לפתיחת מוסד. 80 ילדים מכל הגילים בין 6 עד 13 – לפתיחת מוסד, אם הסעדת הילדים למוסד אחר כרוכה בהוצאות כספיות ניכרות וכו'. בהקשר למכסות המינימום, נהוג להתייחס כנתון רלוונטי ומשמעותי לא רק למספר התלמידים הנרשמים לבית הספר בטרם פתיחתו אלא גם לפוטנציאל הצמיחה של בית הספר לאחר פתיחתו. בכל הנוגע לנוף הגליל פוטנציאל הצמיחה הוא עצום, ומבט על גני הילדים הערבים והדרישה להם רק מוכיח זאת. עוד לשם ההשוואה, נהלי משרד החינוך, העוסקים בפתיחת מוסדות רשמיים שאינם מוכרים, מסתפקים לצורך פתיחת בית ספר צומח בשתי כיתות א' או בכיתה א' וכיתה ב', ולכל הפחות בשתי כיתות בנות 44 תלמידים בלבד). המשיבים, מצדם, לא הציעו לבדוק אפילו פתיחתה של כיתה אחת שהתלמידים ילמדו בה בערבית.

בית המשפט קמא שגה כשלא נתן משקל לפגיעה בזכויות האדם של המערערים

40. המערערים פרסו את ההפליה הקשה ממנה הם סובלים, ואולם בית המשפט מצא כי אין בכך "לקדם ענייננו". הוכחות ברורות ובוטות שכאלה להפליה מעבירות את הנטל לכתפי המשיבים (ר', למשל, בג"ץ 1113/99 **עדאלה נ' השר לענייני דתות**, פ"ד נד(2) 164, 176 (2000)). יתרה מזו, די בהבחנה הנוצרת בין אנשים, הזכאים ליחס דומה, על מנת להעביר את הנטל אל הרשות להוכיח החלטתה מסובבת על שיקולים כשרים בלבד (ר' יצחק זמיר, ראיות בבית המשפט הגבוה לצדק, **משפט וממשל א** (תשנ"ג) 295, 304). בית המשפט קמא הפך את נטלי ההוכחה, והטיל על המערערים להראות שדרישתם לקבל גישה שוויונית לחינוך ממלכתי חינוך היא דרישה מוצדקת.

41. שוב ושוב נפסק, כי הפגיעה בשוויון בהקשר לזכות לחינוך היא פגיעה חמורה במיוחד, הפוגעת בכבוד האדם. מתן יחס שונה לתלמיד בשל השתייכותו לקבוצת מיעוט היא משפילה ומבזה. היא פוגעת בתחושת העצמיות של התלמיד, בביטחונו, בהערכתו את ערך עצמו (ר', למשל, בג"ץ 7426/08 **טבקה משפט וצדק לעולי אתיופיה נ' שרת החינוך**, פ"ד סד(1) 820, פסקה 19 לפסק הדין (2010); עניין **אבו לבדה**; בג"ץ 986/05 **פלד נ' עיריית תל אביב-יפו**, פסקה 8 לפסק דינו של השופט ריבלין (פורסם

בנבו, 13.4.2005); בג"ץ 4363/00 ועד פוריה עלית נ' שר החינוך, פ"ד נו(4) 203, 221 (2002); בג"ץ 1067/08 עמותת "נוער כהלכה" נ' משרד החינוך (פורסם בנבו, 6.8.2009); עת"ם (ב"ש) -29883-07-11 מאנג'אן נ' עיריית אילת (פורסם בנבו, 2.8.2012) (להלן: עניין מאנג'אן)). בית המשפט קמא לא נתן לכך כל משקל.

42. בית המשפט קמא קיבל בהבנה, כי לדידם של תלמידי נוף הגליל הערבים עירם ונצרת הן אזור רישום אחד. הסדר זה הוא, כמובן, חד כיווני, ומבוסס על אבחנה מפלה. ילדי נצרת הערבים אינם מתדפקים על שערי בתי הספר היהודיים של נוף הגליל, ואינם מכבידים על תשתיות החינוך בעיר, כפי שנכפים תלמידי נוף הגליל הערבים לעשות בנצרת וביישובים בסביבה. איחוד אזורי הרישום לא יצר רשות חינוך מקומית מאוחדת – משותפת לענייני תקציב, בינוי, ציוד ופדגוגיה – אלא אך ורק לעניין רישום של תלמידים ערבים מנוף הגליל בנצרת. והלא תהום פעורה בין מספרי התלמידים בכתה, מצב המבנים ותחזוקתם וכלל המשאבים העומדים לרשות מערכת החינוך ולרשות התלמידים בין נוף הגליל לבין נצרת. עוד נזכיר, כי ממילא אין לעיר נצרת אפשרות לספק את צרכי החינוך של כל התלמידים הערבים מנוף הגליל במסגרת החינוך הממלכתי שבה, ולכן רובם לומדים במסגרות פרטיות, ולא במסגרת החינוך הרשמי. רבים אחרים, שאינם מעוניינים בשיבוץ שתכפה עליהם העיר נצרת (שהרי אינם זכאים לבחור את בית הספר, ושיבוצם הוא על בסיס מקום פנוי), ועימם מי שנצרת רחוקה מביתם או שהנסיעה אליה ובחזרה ממנה קשה עליהם, פונים למסגרות חינוך ביישובים ערבים אחרים בסביבה, שלהם אין הסדר עם עיריית נצרת, תוך ויתור אף על ההשתתפות של עיריית נוף הגליל בחינוך הילדים. המדובר בהסדר מפלה, יחיד מסוגו וחריג לרישום תלמידים, שאינו מתקיים באף עיר מעורבת אחרת בישראל.

43. לא זו אף זו. בית המשפט קמא לא נתן דעתו לפסיקה הקובעת, כי רשות חינוך מקומית מתקיימת, ככלל, בחפיפה לשטח השיפוט של רשות מקומית או יישוב עצמאי, וכי רשות חינוך מקומית לא תפלה בין תלמידים המתגוררים בשטחה באמצעות קביעת הסדרי הרישום ואזורי הרישום. עוד נפסק, כי אין לעשות בחלוקת אזורי הרישום בתחום רשות החינוך המקומית ובהסדרי הרישום שימוש על מנת להטות את הרישום, באופן שיפלה חלק מהתלמידים, יעניק יתרון בלתי הוגן לחלקם או יפגע בקבוצת תלמידים. הפסיקה רואה התנהלות כזו בחומרה יתרה כאשר מדובר בהפליה או הדרה של קבוצות מיעוט או קבוצות מוחלשות. קביעת אזורי הרישום ומדיניות הרישום ושינויים לא תעשה אלא למטרה שוויונית, ראויה וסבירה (ר', למשל: עניין אבו לבדה; עניין מאנג'אן; בג"ץ 986/05 פלד נ' עיריית תל אביב-יפו (פורסם בנבו, 13.4.2005)). לא כך בענייננו.

בית המשפט קמא שגה כשפסק הוצאות לחובת המערערים ובסכום שפסק

44. נסיבותיו של הליך זה מצדיקות כי בית המשפט הנכבד יתערב בהוצאות שפסק בית המשפט קמא לחובת המערערים – סך 25,000 ₪ – וזאת אף ללא תלות בתוצאת הליך הערעור. בפסיקת ההוצאות ובסכום שנפסק לא נתן בית המשפט קמא משקל לחשיבותן של הזכויות העומדות על הפרק, לחשיבות הציבורית בבירור המחלוקת בעניינן, לשינוי עמדותיהן של המשיבות ביחס לזכויות אלה, ולזהותם ולאופייהם של העותרים שבפניו (ר' עע"ם 4620/11 קישאוי נ' שר הפנים, פסקאות 11 – 14 לפסק דינו של השופט פוגלמן (פורסם בנבו, 7.8.2018)).

45. שיעור ההוצאות הגבוה שנפסק חורג מפסיקת ההוצאות המקובלת בעתירות ציבוריות המוגשות בנסיבות דומות. העתירה העלתה לדיון סוגיה ציבורית חשובה שלציבור רחב יש עניין בה – הקמת בית ספר ממלכתי ערבי ראשון בעיר נוף הגליל, ששליש מתלמידיה ערבים – ואף הביאה לשינוי בעמדתה של העירייה בשאלת זכותם של התושבים הערבים בעיר לשירותי חינוך במסגרתה (הגם שעודנה כופרת במימושה של זכות זו). איש לא הצביעו על כל פגם בהתנהלותם של המערערים, לא נמצא כי העתירה הוגשה מטעמים פסולים או בחוסר תום לב מצד המערערים. לנוכח כל האמור, מבוקש כי בית המשפט הנכבד יתערב בפסיקת ההוצאות ויבטלה.

בית המשפט קמא שגה כשהורה על איסור פרסום שמות המערערים הקטינים

46. לאחר מתן פסק הדין, ביום 5.8.2019, קיבל בית המשפט קמא את בקשת המערערים, קבע כי אין כל הצדקה מהותית לאיסור הפרסום בתיק, והתיר את הפרסום "כפוף לכך שכל פרט הנוגע לקטין יוחסה." בקשה לעיון חוזר נדחתה ביום 15.8.2019.

47. משמעות ההחלטה היא שאין לפרסם את שמותיהם של הילדים המערערים, וכי חל איסור לציין שהיו צד להליך. חיסוי השמות והפרטים משמעו, בין היתר, שהילדים המערערים אינם יכולים לשתף בפומבי שהיו צד להליך, והם אינם יכולים להתראיין אודות ההליך להקמת בית ספר ערבי בנצרת עילית, שנועד עבורם. אם יתראיינו, יהיה עליהם לעשות זאת בעילום שם ותוך הצללת פניהם, וזאת ללא שתהיה לכך כל הצדקה, וללא שהם או הוריהם ביקשו זאת או רוצים בכך.

48. סעיף 68 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984 (להלן: **חוק בתי המשפט**) קובע, כי בית המשפט ידון בפומבי. בית המשפט אמנם רשאי, על פי שיקול דעתו, לדון בעניין מסוים, כולו או מקצתו, בדלתיים סגורות, בין היתר לשם הגנה על עניינו של קטין. בענייננו פרסום ההליך ושמות הצדדים אינו פוגע בעניינם של הילדים המערערים. ההפך הוא הנכון. עניינם של הילדים ושל ההורים הוא כי ההליך ופסק הדין יתפרסמו, וכי גם פרטיהם של בעלי הדין כולם, לרבות הילדים, יתפרסמו.

49. איש מבעלי הדין – ודאי לא המערערים ההורים והילדים – לא ביקש לקיים את הדיון בדלתיים סגורות, ומעולם לא ניתנה החלטה לסגור את הדלתיים. זאת לא בכדי. הורים הם האפוטרופוסים של ילדיהם, והם אחראים על הבטחת שלומם וטובתם של הילדים. ההורים מעולם לא התנגדו לפרסום דבר ההליך ושמות ילדיהם, ואינם סבורים שייגרם נזק כלשהו לילדיהם המערערים, מכך שיוודע שהיו צד להליך. אין בענייננו כל הגנה הנדרשת על שלומם של הילדים. ההורים וילדיהם לא עשו דבר בעצם עתירתם לבית המשפט בדרישה לשוויון שיכול להצדיק את חיסוי פרטיהם של הילדים. היותו של ילד בעל דין בעתירה ציבורית אינה עילה כשלעצמה לחסות את פרטיו, אם הוריו אינם מבקשים זאת, ואם אין אינטרס שמצדיק זאת.

50. אף בית המשפט הזכיר בפסקה 26 לפסק דינו את פסק הדין בעניין סאלח, העוסק בזכותם של תלמידים ערבים להיבחן בבחינות הבגרות תוך הבטחת שוויון לתלמידים היהודים. העותרת הראשונה על שמה קרוי פסק הדין באותו עניין היא תלמידת בית ספר, שעתרה בעניין פגיעה

בזכויותיה, וברי ששמה אינו חסוי. כך גם במקרים רבים אחרים בהם ילדים עותרים בעניינים ציבוריים, ודאי כשהם עותרים לצד הוריהם.

51. ההליך מעורר עניין ציבורי רב, הוא ממילא מפורסם ועל כן יש להתיר את פרסום המסמכים השונים, לרבות פרוטוקולים ופסק הדין, ללא שיושטט אף פרט הנוגע לאיזה מבעלי הדין.

מכל הטעמים האלה יתבקש בית המשפט הנכבד להתערב בפסק דינו של בית המשפט קמא ובהחלטותיו, ולהורות כמבוקש בפתח הודעת הערעור.

28 באוקטובר 2019

רגד ג'ראיסי, עו"ד

עודד פלר, עו"ד

ב"כ המערערים